

допомоги. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2022. Частина 2. № 72. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/bitstream> (дата звернення 05.03.2023).

4. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року № 2710-IX. Пункт 5 підрозділу 1 розділу XX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n3914> (дата звернення 05.03.2023).

5. Про Державний бюджет України на 2023 рік: Закон України від 03 листопада 2022 року № 1928-IX. Пункт 3 частини 1 статті 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text> (дата звернення 05.03.2023).

6. Єдиний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення 05.03.2023).

7. Дудоров О.О., Мовчан Р.О. Кримінально-правова заборона щодо незаконного використання гуманітарної допомоги: сумнівна законодавча новела. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка, 2022. Том 2. № 98. URL: <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/1488> (дата звернення 05.03.2023).

8. Кришевич О.В. Кримінальна відповідальність за нецільове використання гуманітарної допомоги чи один із видів шахрайства. Вісник Асоціації Кримінального права України. 2022. № 1(17). URL: <http://vakp.nlu.edu.ua/article/view/258361> (дата звернення 05.03.2023).

УДК 343.8

DOI: 10.31733/17-03-2023-330-333

Павло ТКАЧЕНКО

аспірант кафедри

кримінально-правових дисциплін

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ САМОВІЛЬНОМУ ЗАЛИШЕННЮ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ АБО МІСЦЯ СЛУЖБИ ЯК НАПРЯМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНОЗДАТНОСТІ

В усі часи представники військової сфери, військовослужбовці, солдати були прикладом мужності, честі та відповідальності. Однак вчинення військовослужбовцями злочинів проти встановленого порядку несення або проходження військової служби підриває становлений авторитет і знижує рівень поваги, а разом з цим і довіри населення до представників армії. Крім цього, вчинення деяких окремих видів військових кримінальних правопорушень підриває обороноздатність, дисципліну та порядок в лавах військових формувань. Безумовно на значну кількість військових злочинів істотно вплинули події минулих років, а саме проведення антитерористичної операції на сході країни та нині впровадження воєнний стан. Внутрішніми ж факторами виступили реформування, впровадження новітніх технологій, трансформація, методи командування особовим складом, матеріальне та грошове забезпечення, законодавчі зміни та зовнішні впливові фактори. До загальних факторів можливо віднести економічні і соціально-політичні чинники, які формують обстановку в суспільному житті країни.

Саме так, з огляду на викладену проблематику із врахуванням теперішніх умов, сучасних загроз варто приділити належної уваги задля ефективного забезпечення національної безпеки та обороноздатності країни. Переважна більшість вчених-юристів, які присвятили свої роботи саме дослідженню проблеми військової злочинності вважають, що вчинення самовільного залишення військової частини або місця служби негативно впливає на обороноздатність війська. Безумовно ми погоджуємось із твердженнями вчених адже при організації розшуку військовослужбовця, який вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ст. 407 КК України, задіяним є особовий склад військової частини, підрозділу, спеціалізовані правоохоронні органи, а іноді і спецслужба. Таким чином, зважаючи на вищевикладене можливо припустити, що обороноздатність, зокрема в окремо взятому підрозділі, який здійснює пошукові заходи, мінімізується адже особовий склад задіяного підрозділу замість виконання визначених та поставлених повсякденних задач, здійснює іншу роботу, не націлену на досягнення оборонної мети. Отже, задля ефективного забезпечення національної безпеки та обороноздатності, вважаємо за доцільне дослідити актуальні питання спеціально-кримінологічного запобігання самовільному залишенню

військової частини або місця служби.

Окрім цього варто зауважити, що злочини проти встановленого порядку несення або проходження військової служби залишаються досить небезпечними для сучасного українського суспільства, незважаючи на їх незначний відсоток в загальній структурі злочинності. небезпечність їх проявляється не стільки в кількості, скільки в резонансному характері їх вчинення, в небезпечності для авторитету військової служби та державної влади і системи військової та національної безпеки країни в цілому, в ступені шкідливості наслідків для населення країни в цілому та авторитету держави на міжнародному рівні [1, с. 137].

Саме так, досліджуючи питання спеціально-кримінологічного запобігання військовим злочинам варто надати визначення такому поняттю як запобігання крізь призму кримінологічної науки. Запобігання злочинності — це сукупність різноманітних видів діяльності і заходів у державі, спрямованих на вдосконалення суспільних відносин з метою усунення негативних явищ та процесів, що породжують злочинність або сприяють їй, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки. Водночас спеціально-кримінологічне запобігання — це сукупність заходів боротьби зі злочинністю, змістом яких є різноманітна робота державних органів, громадських організацій, соціальних груп і громадян, спрямована на усунення причин та умов, що породжують і сприяють злочинності, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки [2, с. 53].

Значна кількість вчених-юристів вважає, що досліджуючи та розробляючи заходи спеціально-кримінологічного запобігання варто орієнтуватись на систему детермінант військових злочинів з метою зменшення їх впливу чи повного усунення. Саме так, досліджуючи фактори детермінації військової злочинності все частіше зустрічаємось із латентністю, приховуванням злочинів у військових колективах, яка на думку багатьох вчених особливо притаманна військовим. Проте все ж причини й умови злочинності військовослужбовців багато в чому визначаються загальними детермінантами злочинності. В юридичній літературі є різні підходи до класифікації детермінант злочинності військовослужбовців. Групи причин та умов цілком охоплюються детермінантами на макро-, мікро- й індивідуальному рівнях. Причини та умови на макрорівні включають різні за характером сфери життя й суспільні відносини: соціально-економічні, політичні, правові, організаційно-управлінські, ідеологічні, соціально-психологічні, культурно-виховні та ін. Соціально-економічною детермінантою є матеріальне забезпечення військовослужбовців, що останнім часом істотно збільшилось, але все одно залишається недостатнім і таким, що не відповідає завданням, які ставить суспільство перед армією та військовослужбовцями. До організаційно-управлінських чинників варто віднести такі, що пов'язані із недостатністю підготовленого офіцерського складу, відсутністю їхнього авторитету в армії; невлаштованістю побуту офіцерів, неналежне грошового забезпечення тощо. Специфічні організаційно-управлінські фактори пов'язані з особливостями проходження військової служби: відносною закритістю військового колективу, небажанням «внести сміття з хати», круговою порукою. Складається парадоксальна ситуація, коли у розкритті злочину не зацікавлені ні підлеглі, ні військове керівництво [3, с. 67].

Слушно наголошують вчені щодо правових криміногенних факторів, які проявляються в тому, що часто дотримання військової дисципліни здійснюється неправовими, нестатутними методами. Великою проблемою військових формувань є нестатутні відносини. Понад 65% опитаних зазначають, що «дідівщина» можлива тому, що деякі командири вважають її ефективною формою збереження порядку в армії, а отже, приховують такі злочини. Наголошується також, що військова злочинність є високолатентним соціально-правовим явищем (так вважають понад 90% опитаних). За таких умов у підрозділі процвітають культ сили, знущання, а отже, самовільні залишення підрозділу, дезертирство, суїциди серед солдатів строкової служби, адже їм ніде шукати захисту. Основна ідеологічна детермінанта злочинності військовослужбовців – це втрата ідеологічних орієнтирів у суспільстві взагалі та в середовищі військовослужбовців зокрема, падіння престижу військової служби [3, с. 67].

Детермінанти, що є притаманними мікрорівню вказаної групи злочинів, характерні саме для середовища військових, пов'язані, окрім іншого, з особливостями їхніх стосунків щодо проходження та несення військової служби, також побутових відносин. До них належать: 1) психологічні проблеми, що можуть виникнути через тривале перебування в одностатевому колективі; 2) психічні відхилення, які можуть стати результатом виснажливих фізичних навантажень у юнаків-солдатів та їхнього позасімейного

військового, іноді жорсткого, виховання; 3) природна концентрація в лавах військових, як правило, молодих людей, які не змогли реалізувати себе професійно; 4) наявність у минулому в частини солдат проблем із законом, що відбивається на їхній свідомості та поведінці; 5) невисокий рівень культури, навіть офіцерів; 6) десоціалізований, дисфункційний характер військово-соціального середовища; 7) незадовільна соціальна зрілість окремих військовослужбовців; 8) недостатня профілактична робота військових командирів і начальників з особовим складом; 9) відоме замовчування про факти нестатутних відносин із метою збереження звання та продовження військової кар'єри; 10) неякісна організація побуту військовослужбовців; 11) наявність традиційної «кругової поруки», що заважає інформуванню про вчинені злочини компетентних органів і посадових осіб тощо [3, с. 67].

Щодо дослідження детермінантів на індивідуальному рівні стосовно окремо взятого військового злочину або особи військовослужбовця злочинця, то слід вказати наступні фактори, а саме правовий нігілізм; відсутність належного виховання та педагогічної роботи; алкогольна та наркотичні залежність; психічні та психологічні відхилення; матеріальні труднощі та інші. Водночас наголошуємо, що на індивідуальному рівні, детермінанти можуть бути різноманітні, в такому випадку не варто опиратись на загально визнані рамки адже кожний окремих випадок є особливими та індивідуальним, як за своєю структурою так і за своїми факторами.

Таким чином, зважаючи на вищевикладене до спеціально-кримінологічних заходів можливо віднести в першу чергу поліпшення роботи правоохоронних органів з виявлення та розслідування злочинів проти встановленого порядку несення або проходження військової служби, зокрема самовільного залишення військової частини або місця служби. В частині поліпшення роботи правоохоронців має йти безпосередньо про належний підбір кадрів до спеціалізованої прокуратури у військовій та оборонній сфері (військова прокуратура), Державного бюро розслідування, Військової служби правопорядку. Ефективне науково-методичне забезпечення діяльності правоохоронців на нашу думку, має посідати провідне місце в питаннях дієвого функціонування органів направлених на запобігання, протидію та профілактику військової злочинності. Орієнтування правоохоронного блоку на сучасні виклики та трансформації в тому числі у військовій та оборонній сферах.

По-друге має йти про підвищення професійного, а разом з цим морального, культурного, інтелектуального та психологічного рівня офіцерів (командирів), з метою недопущення проявів учинення злочинів їх підлеглими чи колегами.

По-третє надання максимального розголосу фактів учинення резонансних злочинів та заходів, вжитих при їх розслідуванні й для усунення їх причин та умов.

Разом з цим деякі видатні вчені-правники вважають за доцільне розширення мережі громадських організацій, для забезпечення дотримання прав людини, полегшення процедури звернення військовослужбовців різних рівнів до таких організацій. Таким чином мова йдеться про створення та належне функціонування громадських організацій, фондів, асоціацій, діяльність яких буде направлена на професійне надання правової, психологічної та іншої допомоги військовослужбовцям, які перебувають в різних станах, зокрема таких, що передують вчинення військового злочину. Можливість звернення військовослужбовця за допомогою до сторонньої, не військової організації, на нашу думку є запорукою значного зменшення проявів самовільних залишень військових частин та місць служби, нестатутних взаємовідносин між військовослужбовцями, перевищень військовою службовою особою влади чи службових повноважень та ін. Діяльність таких організацій має бути направленою на вирішення багатьох соціально-побутових питань військовослужбовців, зокрема таких, які можливо виявляти при дослідженні детермінації військової злочинності.

До спеціально-кримінологічних заходів запобігання самовільному залишенню військової частини або місця служби також відносять: покращення системи обліку правопорушень і розроблення заходів запобігання військовим злочинам на рівні окремої структурної одиниці; покращення мікроклімату в колективах, недопущення проявів агресії, жорстокості тощо; постійне контролювання командирами вказаного мікроклімату, підвищення їх відповідальності при вивченні та веденні особових справ підлеглих; створення системи контролювання результативності реалізації вказаних та інших запобіжних заходів [2, с. 53].

Отже, зважаючи на вищевикладене можливо зазначити, що проблематика військової злочинності на разі являє собою підґрунтя для подальших наукових досліджень. При цьому

поширення цього виду злочинності негативно впливає на обороноздатність країни та являється загрозою для національної безпеки. Саме тому визначення та впровадження заходів спеціально-кримінологічного запобігання є нагальним та необхідним зважаючи на сучасний стан досліджуваної проблеми.

1. Шалгунова С. А., Ткаченко П. І., Гудіна Я. І. Спеціальні-кримінологічні заходи запобігання військовим злочинам як напрям забезпечення національної безпеки. – 2019.
2. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. – 2-ге вид. перероб. і доп. – Х.: Право, 2009. – 288 с.
3. Детермінанти злочинності серед особового складу військовослужбовців нгу та заходи її запобігання. А. В. Градецький. Держава та регіони. Серія: Право, 2020 р., № 1 (67) том 2. С. 65–70.

УДК 343.337
DOI: 10.31733/17-03-2023-333-334

Герман МАЛАХОВ
науковий співробітник
Українського науково-дослідного інституту
спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України

ТЕРОРИЗМ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Однією із складних та надзвичайно гострих проблем сучасності є тероризм. Проблема тероризму вже багато років не втрачає своєї актуальності як для правової теорії, так і для практичної діяльності правоохоронних та інших державних органів. Проте загрозливих масштабів вона набула лише в теперішній час. Незважаючи на значні зусилля, що докладаються державами і міжнародними організаціями, для протидії їй, не лише не втрачає свого розповсюдження, але й розвивається, набуваючи нових форм і методів її здійснення. В арсеналі терористів, що вчинюють терористичні злочини в наш час не лише традиційні засоби, а й найсучасніша зброя і військово спорядження[1, с.1].

Неприкрита агресія РФ проти України супроводжується використанням терористичних методів і засобів для залякування населення, впливу на прийняття органами державної влади потрібних для агресора рішень. Нині масштаби, інтенсивність, шкода від тероризму, кількість та серйозність порушень міжнародного гуманітарного права зросли в геометричній прогресії.

Узагалі, світовий досвід показує, що всюди, де існують збройні конфлікти чи йде війна, тероризм стає поширеною повсякденною практикою під час ведення воєнних дій.

У дослідженні «Глобальний індекс тероризму – 2022» прогнозувалося, що Україна побачить новий спалах тероризму, оскільки він все більше концентрується в зонах збройного конфлікту. Занепокоєність експертів викликає загроза кібертероризму та її підвищений вплив на інші країни у зв'язку з ескалацією збройного конфлікту в Україні [2].

Сьогодні визнається, що сучасний тероризм став явищем, що супроводжує військову агресію РФ і гібридну війну проти України, метою якої є не лише окупація певних територій України, а й повна ліквідація Української державності. Отже, на цей час найбільшу терористичну загрозу для України становить агресивна політика Російської Федерації, спрямована на дестабілізацію ситуації в державі та повалення конституційного ладу в Україні[3].

Активність агресора в Україні проявляється у використанні класичної тактики терору (вибухи, залякування, диверсії тощо) не тільки в районі бойових дій, а і в інших регіонах України; застосування важкої зброї, у т.ч. проти мирного населення; використання цивільного населення як «живого щита» (ведення вогню з житлових кварталів населених пунктів, розміщення зброї біля шкіл, лікарень, дитячих садків тощо); переслідування громадян за інші політичні або релігійні переконання; жорстоке поводження із захопленими українськими військовослужбовцями; перешкоджання діяльності міжнародних, у т.ч. гуманітарних, організацій: недопущення гуманітарних конвоїв ООН, Червоного Хреста; активний пропагандистсько-психологічний маніпулятивний вплив на